

Skjeberg kirke

910 år

1096-2006

Foto: Helge André Solheim

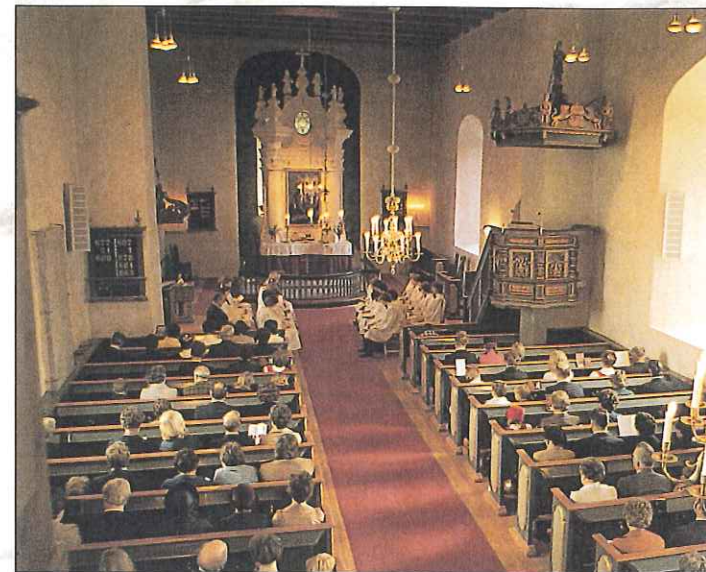
S1016 grunnla Olav Haraldsson byen Borg (Sarpsborg) og bygde, i følge Snorre, sin Mariakirke der. Sarpsborg var Østfolds eneste by og ble et sentrum for kristningsarbeidet. Behovet for flere kirker meldte seg snart.

Skjebergkollen, som har gitt sitt navn til bygda, var det mest strategiske punkt for et kirkebygg, og her har bygdas stasbygning ruvet over omgivelsene i 900 år. Korstog, Svartedauden, Columbus, Martin Luther, oppdagelser og verdenskriger har passert revy. Enorme tidsperspektiver åpner seg!

Den opprinnelige kirken var liten, 11,5 x 13,5 meter med en rundbuet koravslutning mot øst. Rundt 1270-80 ble kirken utvidet 13 meter mot øst, og 8,5 meter mot vest, slik at den i dag er 35 meter og en av Norges største autentiske middelalderkirker. Fra den opprinnelige bygningen har vi fortsatt alterbordet og den berømte døpefonten, mens runeinnskriftene på sydveggen gir klare beviser om en fjern fortid. Svartedauden i 1350 ble en hard tid for Skjeberg som overalt ellers, men

kirken overlevde. Reformasjonstiden fra 1536 skapte store forandringer og alt som kunne minne om den katolske forhistorie ble fjernet.

Paradoksalt nok skulle 16- og 1700-tallet bli den mest forskjønnende periode i kirkens historie. Eierne til Hafslund begynte å sette sitt preg på vårt gamle gudshus. Kirkeklokker og prekestol under familien Bildt, og i 1723 kjøpte Niels Werenskjold det hele og familien satt som eiere i 130 år. Det mest synli-

ge resultat fra denne tiden er de to gravpaviljongene ute på kirkegården, sakristiet og benhuset (det nåværende redskapsskjul).

I 1853 kjøpte Skjeberg kommune tilbake både hovedkirken og Ingedal kirke for 3205 spesiedaler.

Kirken har gjennomgått en rekke restaureringer, den mest omfattende i 1925 framskyndet av daværende ordfører og gårdbruker Nils Eriksen Rønneld.

Det første som møter øyet når en kommer inn gjennom hoveddøren er **ALTERTAVLEN** i motsatt ende. Den er en gave fra Peter Elieson og Anna f. Collett i 1760. Frisen over er prydet med familievåpnene, og selve alterbildet er en kopi av Rembrandts Nedtagelsen fra korset, malt av Eggert Munch.

I veggen til høyre for alteret i korets østvegg, er det et hull i muren.

Hvorvidt dette er et **REPOSITORYUM** hvor man oppbevarte alterkalken og andre verdigjenstander, eller om det var en åpning for nattverdrød til spesielle og utstøtte, hersker det noen tvil om.

ALTERBORDPLATEN fra det opprinnelige kirkebygg står i dag festet til korets nordvegg. Den ble kastet ut under restaureringen i 1650, ble oppdaget som trappehelle foran sakristiet av biskop Bang, og er nå reddet for ettertiden.

DØPEFONTEN er sannsynligvis Norges mest fornemme. Typen er engelsk fra første halvdel av 1100-tallet. Den er av kleber som mulig stammer fra Finken i Øymark. En stor firkantet fonteskål hviler på fem søyler. Kummens sider har arkaderekker med helgener og apostler, et engelsk trekk. Kummen, som er bred og dyp, har avløpshull i bunnen som leder gjennom midtsøylen og bunnplaten.

I overkant av kummens sider er det en betydelig mengde riper som tidligere er blitt forklart som resultat av utretting av spiker med kummen som ambolt. Dette avvises i dag av fagfolk med begrun-

nelsen at kleberen er altfor bløt til å tåle slik behandling.

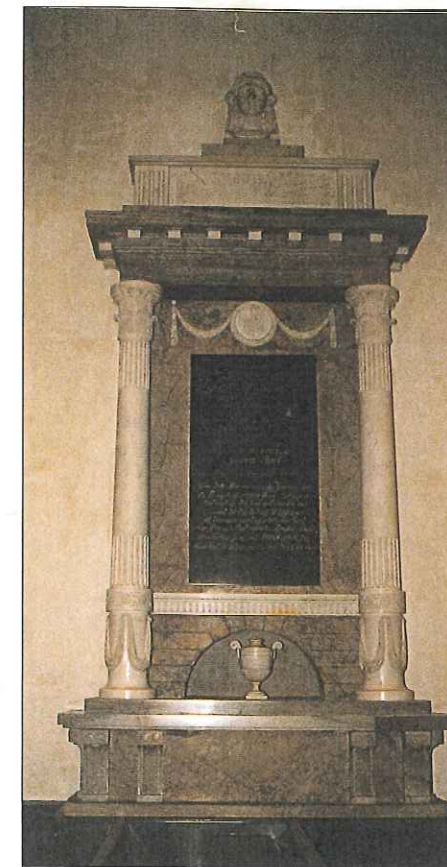
PREKESTOLEN ble forært av Daniel Bildt til Hafslund i 1623. Den har relieffer med korsfestelsen, en evangelist og familievåpen samt følgende inskripsjon: denne predikestol afver vellbyrdig dannil bilde ladet bekoste til skioberg kircke som hans s(alig) fader veld(yrdig) ote bilde htfv (haver tilforn villet) an(no) 1623.

PREKESTOLHIMLINGEN var en gave fra familien Werenskjöld i 1730 og er antagelig skåret av T. Blix og senere

fullført av E. Revhaug. Den er muligens en omarbeidet renessanseshimling. På hjørnene figurer og maskekonsoller, 4 bøyler tilsvarende døpefonthimlingens, midtstokk med Salvador Mundi (Verdens Frelser). På undersiden akanusmotiv og kraftig rosett.

DØPEFONTHIMLINGEN har samme opprinnelse.

På skipets nordvegg er det plassert et gedigent **EPITAFIUM** tegnet av J.H. Rawert. Dette er et gravminne Ole Christopher Wessel, generalauditor og bror av dikteren Johan Herman Wessel, reist av hans enke, Maren Juel i 1794.

Under midtskipets gulv var det en **GRAVSTEN** fra 1605. Presten Søren Nilsen ble bisatt. Stenhellen som ble lagt over graven i kirkegulvet er nå flyttet til skipets nordvegg. Den har en lang inskripsjon hvor bl.a. står: «Gud give Dem och alle tro Christene en glædelig Upstandelse på Dommedag.»

ORGELET er plassert på galleriet ved kirkens vestvegg. Allerede i 1785-90 forærte Ole Chr.

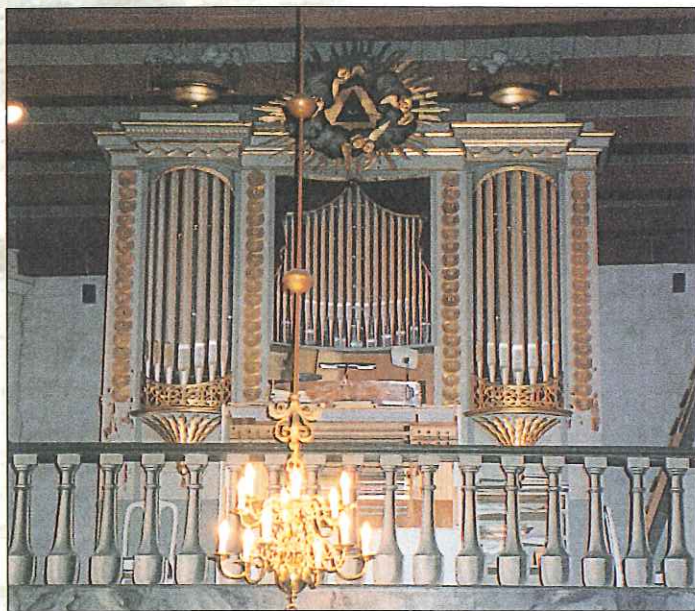
Wessel et orgel til kirken, antagelig bygget av C. Engelstad. Få kirker hadde slike instrumenter på den tid. Orgelet ble senere solgt til bedehuset Betlehem, men man lyktes i å kjøpe tilbake orgelfasaden under restaureringen i 1920. Det nåværende orgel er en gave fra Skjeberg Sparebank i 1908.

GALLERIET fikk sin nåværende form i 1700-årene. Det ble først forlenget langs skipets vestmur og senere forsynt med rektangulære framspring i syd og nord, «Hafslundstolen» og «Prestestolen». Disse hadde vinduer og galleriets treverk bærer tydelig spor etter dem. Historien forteller at menigheten på galleriet ble kalt «Bramannskoret», mens de som satt

nede, fikk navnet «Vadmelskoret».

NUMMERTAVLENE ble tegnet av Domenico Erdmann og ble forært kirken av tidligere lensmann i Skjeberg, Johan Undrum og frue i 1923.

Både den opprinnelige og den nåværende kirke sto i mange år uten tårn eller **TAKRYTTER** som betegnelsen er. Den første regner man ble bygget i

1653, mens den nåværende skriver seg fra 1694. I hver av de 8 veggene er det lydluke med lem for.

I tårnet henger to klokker, den største er gitt av Daniel Bildt og frue i 1641. Den veier 650 kg og har innskripsjonen: «Den som ikke har smakt bitterheten fortjener ikke medgang.» Den minste klokken bærer teksten:» Hvis Gud er for oss, hvem er da mot oss». Franciscus Voillard fra Lyon har støpt

klokkene, som utmerker seg ved sitt rike utstyr, bladranker, liljefriser og renessansesemotiver.

WERENSKJOLD -HUITFELDTS GRAVKAPELL ble oppført i 1753 sydøst for kirken. I Østfold er det bare Skjeberg som har et slikt frittstående gravkapell. Det har elipsebuet åpning mot vest, og en indre dobbeldør av tre med store jernnagler og profilerte bord. Gulvet består av svarte og grå stenheller. To store sandstensarkofager med blåligflammet marmorlokk dominerer rommet. Den største for general Hartvig Huitfeldt og den andre, hans hustru Karen Werenskjold. I tillegg rommer kapellet 3 trekister for andre medlemmer av familien.

DET HOLTERSKE GRAVKAPELL er egentlig ikke noe gravkapell, men et overbygg over marmormonumentet for generalkrigskommissær Peder Holter. Det ble reist i 1790-årene for å redde monumentet fra ødeleggelse. Bygningen er i rød teglsten, med murt, pusset kuppel, kledd med jernblikk og kronet av en jernvase. Mormonumentet er tegnet av J.H. Rawert og sitatene på monumentet er hentet fra Horats. Opprinnelig var det 6 kister under gulvet i kapellet, men det er nå tomt.

I østre del av kirkens sydvegg er to **RUNESTEINER** felt inn. De forteller hvem kirken er innviet til og hvem byggmesteren var. De er antagelig hugget i forbindelse med kirkens ombygging 1250- 1300. På den østligste steinen står skriften opp ned.

Utgitt med støtte fra

Hafslund Nycomed
Borregaard
Sparebanken NOR

<i>Tekst:</i>	Thor Otto Trapness
<i>Lay out:</i>	B. Mathisen
<i>Foto:</i>	B. Crimsrud
	T. Sandøy
	B. Mathisen
<i>Trykk:</i>	Melsom Grafisk AS
	Boks 70, 1650 Sellebakk
	Tlf. 69 35 55 80